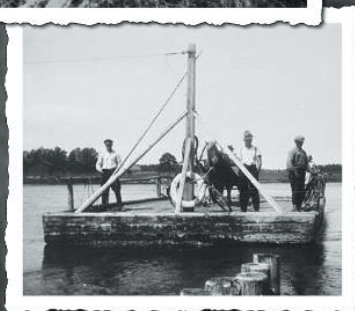

HANNU HYTTINEN

Matkailumuistoja

**Kuvaus matkasta Maaningalta lestadiolaisuuden
syntysijoille Lappiin vuonna 1884**

Matkailumuistoja

”Kesällä eivät herrat juuri joutaneet Lapin erämaita
matkailemaan. -- Joskus vain joku etäisempi
matkamies samosi poikki leveän kairan.”

Samuli Paulaharju

HANNU HYTTINEN

Matkailumuistoja

Kuvaus matkasta Maaningalta lestadiolaisuuden
syntysijoille Lappiin vuonna 1884

© 2018 Hannu Hyttinen

Kustantaja: BoD™ – Books on Demand, Helsinki, Suomi
Valmistaja: Books on Demand GmbH, Norderstedt, Saksa

ISBN: 978-952-800-295-6

Sisältö

Lukijalle	7
I Maaningalta Ouluun	
Luku 1. Alkumatka Lapinlahdelle	12
Luku 2. Iisalmen vanhoilla taistelupaikoilla	21
Luku 3. Metsäisiä taipaleita kohti Kajaania	35
Luku 4. Kajaanissa ja Paltaniemessä	43
Luku 5. Pohjanmaan läpi Ouluun	55
II Oulusta Pellonkylään Turtolan pitäjässä	
Luku 6. Oulun kaupungissa	66
Luku 7. Pohjanlahden rannikolla	75
Luku 8. Tornionjoen vartta Aavasaksalle	90
Luku 9. Alkkulan ja Turtolan pitäjissä	100
III Pellon kylästä Enontekiön kirkolle	
Luku 10. Matkaseurueen mukana Kolarin kylään	112
Luku 11. Kolarista kohti Kittilää	122
Luku 12. Kittilän lestadiolaisseuduilla	128
Luku 13. Ounasjoen varren erämaataipaleilla	138
Luku 14. Eksyksissä Ounastunturilla	152
Luku 15. Enontekiön kirkolle	160
VI Sydänkesä Enontekiössä	
Luku 16. Elämää Enontekiön Lapissa	170
Luku 17. Nuottajärvellä	176
Luku 18. Kirkon seudulla	185
Luku 19. Raattamaan seuroissa	194
Luku 20. Tulonlähteitä Pohjolassa	206
Kuvalähteet	221

Lukijalle

Me nykyajan ihmiset olemme tottuneet liikkumaan nopeasti paikasta toiseen toimintavarmuilla ja mukavilla kulkuvälineillämme. Maailma on pienentynyt ja matkustaminen Suomen päästä päähän onnistuu yhdessä päivässä ilman sen suurempia suunnitelmia ja ennakkovalmistautumista. Tällaisesta mukavuudesta ei olla kuitenkaan saatu nauttia vielä kovin pitkiä aikoja, vaan matkanteko on ollut varsin paljon aikaa vievää ja vaivalloista. Matkaan lähtemiseen on vaadittu painavat syyt tai suuri määrä seikkailunhalua.

Tämä Oulun Ilmoituslehdessä vuonna 1887 moniosaisena jatkokertomuksena julkaistu matkakertomus on osoitus suuresta seikkailunhalusta ja uteliaisuudesta. Kertomuksen kirjoittaja piiloutuu sen ajan tavan mukaan nimimerkin taakse ja jää sen vuoksi valitettavasti myöhemmille lukijoille nimeltään tuntemattomaksi. Tekstistä voidaan kuitenkin päätellä jotain sen kirjoittajasta. Hän on ollut jonkin verran oppinut naimaton mieshenkilö, joka on ollut suuresti kiinnostunut ympäröivän maailman ilmiöistä, joista hän kirjoittaa tekstissään varsin monipuolisesti matkan aikana tekemiensä havaintojen ja ihmisten kanssa käymiensä keskustelujen pohjalta. Eri-tyisesti kirjoittaja näyttää olleen kiinnostunut lestadiolaisuudesta, joka oli tuohon aikaan levinnyt varsin nopeasti koko Suomen alueelle. Kiinnostus lestadiolaisuutta kohtaan näyttäisi jopa olleen pääsyy juuri herätysliikkeen syntysijoille suuntautuvalle matkalle, vaikka kirjoittaja ei selvästikään itse ole varsinaisesti kuulunut lestadiolaiseen herätysliikkeeseen.

Tarinan loppuosan on julkaistut myös *Juha Kivekäs* kirjassaan ”*Matkalla Enontekiöiseen*”. Mielestäni tarina on kuitenkin kokonaisuutena niin mielenkiintoinen, että se ansaitsee kokonaan oman julkaisunsa, jossa paneudutaan hieman tarkemmin alkuperäisessä matkakertomuksessa esiintyviin ilmiöihin ja kerrotaan hieman myös niiden taustoista, jotka muuten jäisivät monelle sen ajan kulttuuria, tapoja ja historiaa tarkemmin tuntemattomalle lukijalle hämärän peittoon.

Tekstiä on varovasti muokattu vastaamaan paremmin nykykielen lauserakenteita ja sanojen kirjoitusasua. Tämä on mielestäni ollut paikallaan, sillä alkuperäinen teksti on koukeroisine ja pitkin lauserakenteineen monesti hieman vaikeaselkoista nykylukijalle. Tekstin alkuperäinen tyyli ja sanonnat on kuitenkin pyritty säilyttämään mahdollisuuksia mukaan, jotta alkuperäisen kirjoittajan värikäs ja persoonallinen kirjoitustapa ja kielenkäyttö välittyisivät lukijalle.

Tässä julkaisussa on mukana myös aiheeseen liittyvää kuvitusta, joka ei ole alkuperäisen tekstin kirjoittajan ottamaa. Tuolta ajalta on kuitenkin olemassa runsaasti hienoa kuvamateriaalia, joka avaa tekstissä esiintyviä paikkoja, tapoja ja kulttuuria lukijalle aivan uudella tavalla. Kuten vanha sanonta sanoo, yksi kuva kertoo enemmän kuin tuhat sanaa.

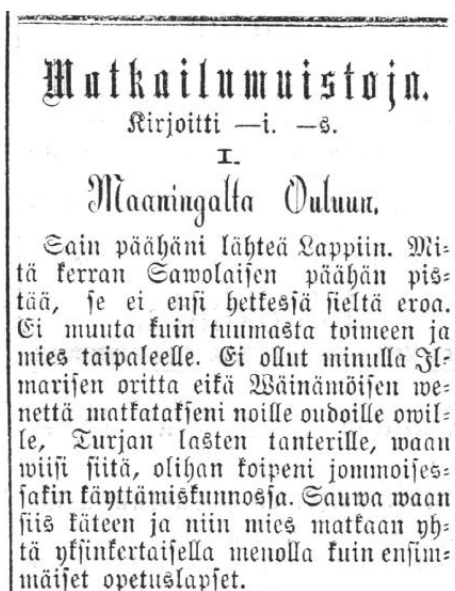
Kun itse luin tätä vanhaa kertomusta, pysähdyin monta kertaa pohtimaan oman elämäni helppoutta ja sitä, kuinka itsestään selvänä pidin monia nykyajan ilmiöitä ja elämäntapaa. Kun itse syön ruokaa, sitä on aina riittävästi, jopa liikaakin, ja kaupasta saa milloin vain lisää. Kun itse lähdän matkalle, vaikkapa lestadiolaisuuden syntysijoille Lappiin, merkitsee se yhden päivän automatkaa mukavan

auton pehmeällä penkillä. Matkalaisemme teki vastaavaa matkaa jalkaisin puolentoista kuukauden ajan vuonna 1884.

Toivotan lukijalle lukemisen iloa, viihtyisiä hetkiä ja hieman myös ajattelemisen aihetta.

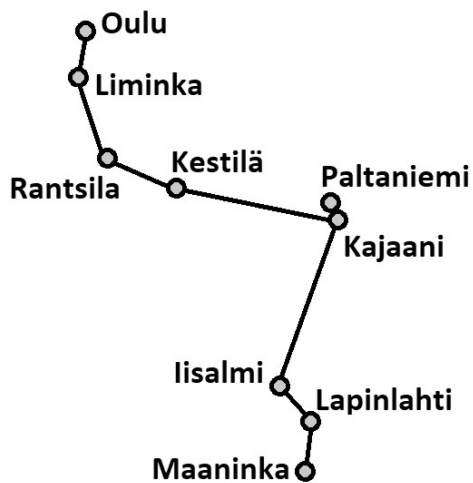
Juhannusaattona 2018

Hannu Hyttinen

Matkakertomuksen alku Oulun Ilmoituslehdessä 15.6.1887.

I Maaningalta Ouluun

Luku 1. Alkumatka Lapinlahdelle

Sain päähäni lähteä Lappiin. Mitä kerran savolaisen päähän pistää, se ei ensi hetkessä sieltä eroa. Ei muuta kuin tuumasta toimeen ja mies taipaleelle. Ei ollut minulla Ilmarisen oritta eikä Väinämöisen venettä matkatakseni noille oudoille oville, Turjan lasten tante-reille. Vaan viis siitä, olihan koipeni jommoisessakin käyttämiskun-nossa. Sauva vain siis käteen ja niin mies matkaan yhtä yksinkertai-sella menolla kuin ensimmäiset opetuslapset.

Se oli myöhään illalla toukokuun 14. päivänä vuonna 1884, kun suo-riuin taipaleelle. Viluinen vallan oli ilma, lunta sataa tuprutti peit-täen keväiset kentät taas valkealla lumivaipalla¹. Astelin siitä Kinnu-lanjoen sillalle, joka on vähän yli puolen peninkulmaa etelään päin Maaningan kirkolta, ja siinä aloin miettiä, mihin suuntaan oli mat-kani tehtävä. Jääät järvillä olivat jo vallan petollisia, minkä vuoksi päätin pyrkiä Pohjolaan maantietä myöten. Hiljakseen lorisivat joen vedet sillan arkkujen alla, kuin kuiskaten: *saas tästä onneksi mat-kalle!* Siemaisinpa kelpo kulauksen joen raikasta vettä ja sitten kah-lasin yön selkään kohden Naarvanlahtea, päästäkseni lisalmeen vie-välle valtatielle.

¹ Tieto lumisateesta Maaningalla tuona päivänä pitäneen paikkansa. Ilma-tieteen laitoksen arkistotietojen mukaan tuon päivän alin lämpötila Hel-singissä on ollut 0,7 °C ja maksimilämpötila 8,5 °C. Toukokuun 1884 keski-lämpötila Helsingissä on ollut 6,5 °C, mikä on muutaman asteen nykyisiä toukokuun keskilämpötiloja alhaisempi.

Useita virstoja en vielä kulkenut, kun jo tie kohosi sangen korkealle mäelle, jonka harjalla oli yksinäinen torppa. Sen sivuitse yritin tarpoa tuoreessa lumessa, mutta silloinpa koipeni muistivat Kiiskisen komennon: *top tykkänään*. Tinkiminen ei auttanut, täytyi vaan mennä torppaan aamuyötä lepäilemään.

Kun aamulla unesta havahduin, loisteli aurinko jo vallan korkealla taivaan sinilaella. Lähdin siitä ulos. Laveita ja lumisia maisemia levisi silmiini minne vain päätäni käänsin, ja viehättäviltä ne kevätaamun hohteessa loistelivat. Vaan eipä nyt mielestäni ollut aikaa seutuja ihailla, eteenpäin oli ehdittävä. Nopeaan astelin tietä pitkin, joten pian olin Alapitkän kylässä, joka kuuluu jo Lapinlahden pitäjään. Kulkiessani kylän sivu, pistäydyin pienoiseen tien laidassa seisovaan

"Tupa oli noita Savossa niin tavallisia savutupia."

tölliin, jonka ovesta sankka savupilvi ilmoille ryntäsi. Tupa oli noita Savossa niin tavallisia savutupia, ollen siis paraillaan lämpiämässä. Tuvan pankolla kyykötö pari ihmisen alkua paljaassa piikossa² ja tuvan emäntä kehräsi tappuroita³ uunin edessä, jalallansa heiluttaen vähäistä liekkua⁴, jossa nuorin lapsista hienoa porinaa piti. "*Poppa tekköö pahhoo! Poppa tekköö pahhoo!*" alkoi hetken päästä toinen lapsista pankolla kiljua, ja sen paidanhelmat liehuivat ilmitulessa.

Kerkeään kapsahti äiti apuun ja niin sievästi sukellutti lapsen uunin sivulla olevaan vesikorvoon⁵, ettei siunatakaan ennättänyt. Korvo oli täynnä kylmää vettä ja siitä pian teki poikaparan mieli pois päästä. Ihmeeksi ei se pieni poika vähintäkään palohaavaa ehtinyt saada ja pian oli meillä aika hauskaa tämän sukkelan seikan johdosta, josta ikävämpiäkin seurauksia olisi saattanut sueta. Kun uuni joutui hiilillensä, paistoi vaimo potaattia lapsillensa, tarjoten niitä minunkin syödäkseni. Näin kyllin levättyäni lähdin taas taipaleelle. Ilma alkoi lämmitä tuntuvasti, sillä heleästi paisteli aurinko, ja pian puroina liris äsken satanut lumi, joten pälvi toisensa perään ilmestyi metsän aukeamille ja vainioiden pinnalle. Mäntyisiä metsämaisia vaihteli kylien välimailloilla, vaan selväänpä huomasi, että entiset vankat ja suuret tukkimetsät ovat jo pois näiltäkin seuduilta teille tietämättömille kadonneet. Harvoiksi ja huonoiksi ovat useimmissa kohden metsät ja salot muuttuneet, vaikka omaksi tarpeeksi vielä puita riittänee, ellei kovin järjettömällä tavalla metsiä

² *Piikko* on karkeahko pellava- tai hampukangas.

³ *Tappura* on pellavan puhdistusjäte, rohdinta huonolaatuisempi kuitu.

⁴ *Lieku* = kehto

⁵ *Korvo* = saavi

tuhlattaisi, niin kuin valitettavasti vielä paikoin tehdään. Pysyvää hyötyä ei useimmissa tapauksissa ole niistä tukkirahoista monellekaan ollut, vaan yhtä nopeaan ovat näkymättömiin haihtuneet kuin köykäinen lumi auringon säteiden lämmössä. Päinvastoin on opittu helposti saaduilla rahoilla ylellisesti elämään, talouden työt laimin lyöty, maanviljelys rappiolle jätetty ja niin on monelle talolle niistä ollut enemmän tappiota kuin etua. Jos järjellisesti olisi osattu metsää myydä sekä siten ansaitut rahat maanviljelyksen ja karjanhoidon edistyttämiseksi käytetty, olisi tietysti niistä paljonkin etua ollut, mutta harvinaisuuksiin kuulunee, että metsien hinnat ovat oikealla tavalla tulleet käytetyiksi. Muutenkin koko nuo suuret tukkihommat ovat paljon turmiota niin henkisessä kuin aineellisessa suhteessa tuottaneet kansallemme. Tukkitöihin kerääntyy tavallisesti irtonaista löysäväkeä kaikilta maamme osilta ja heidän seas-

Tukkilaisia tauolla. "Tukkitöihin kerääntyy tavallisesti irtonaista löysäväkeä kaikilta maamme osilta."

sansa välistä kulkee jos minkälaista saastaisuutta sekä roskaa. Raakaa, siveetöntä elämää aaltoilee tukkihommiensa kanssa rauhallisimpiinkin maamme seutuihin. Minun täytyy sanoa, etten missään ole niin kamalia kirouksia, siivottomia sanoja ja muuta ilkeää menoa kuullut sekä nähnyt kuin tukkilautoilla ja suurien tukkijokien varilla. Eivätköhän sahai isännät, tukinuittojen johtajat ja muut asanomaiset voisi mitään vaikuttaa usein kauhistuttavan tukkilaiselämän sieventämiseksi? Olen ollut tilaisuudessa näkemään, miten muutamat tukinuittojen johtajat ja peräänkatsojat esimerkiksi keväisin ovat kaiken pyhäpäivänkin käyttäneet väkeänsä työssä tukki-joella, muka peläten veden vähenemistä ja palkinnoksi sekä kiihottukseksi jaelleet miehilleen viinaa niin runsaasti, että ne humalaisina ovat joessa kahlanneet ja hirmuista räyhää pitäneet. Miksi eivät ennen ole ahkerampia viikon varrella olleet ja jotakin yötä siihen sijaan valvoneet tai muilla keinoin väkensä ahkeruutta sekä vaivoja palkinneet? Tohtisikohan ehdottaa, että noiden juomatalkoiden sijaan sunnuntaipäivinä ja muulloinkin tukinuittojen johtajat muuta jalompaa ajanviettoa tukkilaisille hankkisivat.

Paljon matkalla mieleen johtuu, mitä milloinkin. Tukki-kaisten elämässä liitelivät ajatukseni, mutta jalkani marssivat yhtä mittaa pitkin tiensyrjää, niin etten tullut edes tien haaroja erottaneeksi. Oikeassa kumminkin pysyin ja ennen pitkää ilmestyi näkyviin varsin uhkea kaunis kirkko vasemmalla puolen tietä noin puolen virstan⁶ päässä. Se oli Lapinlahden pitäjän uusi kirkko⁷, joka törötti kunna-

⁶ *Virsta* on vanha Venäjän keisarikunnassa ja Suomessa käytetty pituusmitta, joka on nykymitassa noin 1067 metriä.

⁷ Lapinlahdelle 1250 istumapaikkainen puukirkko valmistui vuonna 1880.

*"Kappaleen kuivaa kangasta kuljettuamme ilmestyi eteemme
pienoinen tölö, jonne menimme levähtämään. Lattialla hääräsi
kuusi ihmisen alkua, joista
oli vaikea vanhempaa
nuoremmasta
erottaa."*

